

УДК 37.01-017.22

Дольнікова Л. В., Наконечна М. В.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТЬ «КОМПЕТЕНЦІЯ», «КОМПЕТЕНТНІСТЬ» І «ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ»

У статті проаналізовано та обґрунтовано теоретичні підходи до визначення понять «компетенція», «компетентність» і «професійна компетентність», розглянуто їх зміст, суть і взаємозв'язок. Висвітлено погляди та трактування цих понять українськими й зарубіжними вченими. Узагальнено та уточнено зміст і сутність понять «компетенція», «компетентність» і «професійна компетентність», визначено їхні структурні компоненти. У досліджених науково-педагогічних джерелах однозначне трактування вченими цих понять відсутнє, однак проаналізовано їхній зв'язок. Компетенцію висвітлено як знання, досвід і навички, компетентність - як володіння компетенціями в конкретній галузі, професійну компетентність – як встановлений і сформований рівень професіоналізму фахівця в його професійній діяльності. У статті розглянуто ключові компетенції, які прийняті як обов'язкові Радою Європи на основі концепції професійно-особистісного розвитку фахівця.

Ключові слова: компетенція, компетентність, професійна компетентність, знання, уміння, досвід, соціальна та професійна діяльність.

Розвиток сучасної освіти, орієнтований на реалізацію компетентісного підходу потребує усвідомленого аналітичного розуміння завдань усіх освітніх закладів, що сприятиме отриманню якісного кінцевого результату педагогічного процесу. Сучасні питання організування освітнього процесу з урахуванням цільового, змістового й операційного компонентів, орієнтованих на кінцевий результат на основі компетентісного підходу, є чи не найбільш обговорюваними педагогічною спільнотою, і дуже часто трактування ключових категорій компетентісного підходу є неоднозначними, а іноді й протилежними. Сучасний розвиток суспільства та вимоги ринку праці значно підвищують вимоги до якості фахівця в кожній конкретній галузі, а компетентісний підхід до навчання і розвитку тих, хто навчається, є дуже актуальним. Аналіз педагогічної літератури засвідчує, що багато зарубіжних і вітчизняних учених-педагогів трактують їх по-різному: одні вважають ці поняття синонімами, інші – абсолютно різними за своїм змістом та структурою, хоча педагогічна термінологія передбачає взаємопов'язану сутність і послідовність цих питань. Виявлено суперечності в дослідженнях учених у цьому питанні, які зумовили актуальність дослідження.

Метою статті є аналіз понять «компетенція», «компетентність» і «професійна компетентність», уточнення їхнього змісту, комплексності та взаємозв'язку.

Детальний аналіз поняття компетенція у своїх працях намагались здійснити В. Байденко, Е. Зеєр, Г. Селевко, А. Урбанович, А. Хуторський. Питання формування компетентності здійснено у працях А. Василюка, С. Гончаренка, О. Дахіна, Б. Ельконіна, А. Маркова, О. Овчарук та інших учених. Проблему формування ключових понять фахової компетентності розглянуто в працях Н. Бібік, Н. Демет'єва, І. Зимньої, П. Третьякова, Т. Шамова та інших науковців. Питання професійних компетентностей були предметом дослідження як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, таких як Л. Анциферова, Ю. Варданян, Л. Вигоцький, Д. Дьюї, Д. Ельконін, Е. Зеєр, Л. Карпова, Н. Кузьміна, О. Леонт'єв, А. Маркова, Л. Мітіна, М. Мід, О. Овчарук, Л. Петровська, П. Сорокіна, Ю. Татур, проте узагальнити єдиний підхід до трактування цих понять не вдалось.

Поняття «компетенція» (competentia (complete) у перекладі з латинської звучить як домагатися, відповідати, підходити. Дефініція компетенції вперше була висвітлена «Міжнародною організацією праці» в 90-х роках у рамках підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів, і вона ототожнювалася із знаннями та повноваженнями. Компетенцію розглядали як повноваження, що надані законом чи статутом певному органу чи особі, тобто це – якості особистості в певній конкретній діяльності, професійна обізнаність, що спрямована на кваліфікаційне виконання роботи [32, с. 613]. Американський лінгвіст у 1968 р. Ноам Хомський застосовував цей термін у ракурсі «здатності особистості виконувати будь-яку діяльність» [38]. У «Новому тлумачному словнику української мови» компетенція трактується як «добра обізнаність із чим-небудь, коло повноважень якої-небудь організації, установи чи особи» [24, с. 874], а у тлумачному словнику С. Ожегова компетенція визначається як коло питань, в яких хто-небудь добре обізнаний, та коло повноважень чи прав, що належить конкретній особі [25, с. 289].

В енциклопедії освіти Академії педагогічних наук України за ред. В. Кременя компетенція трактується як відгалужена від суб'єкта, наперед задана соціальна норма (вимога) до освітньої підготовки учня, необхідна для його якісної, продуктивної діяльності в певній сфері, тобто це – соціально-закріплений результат [13, с. 409]. Ми підтримуємо думку О. Онопрієнко, що компетенція – це освітня інтегральна характеристика якості підготовки, пов'язана із здатністю осмислено застосовувати комплекс результатів навчання у формі знань, умінь і способів діяльності в певному фаховому та міждисциплінарному контексті [36]. У такому ж смислового значенні трактує поняття компетенції Е. Зеєр, зазначаючи значення цього поняття як інтеграцію знань, умінь і досвіду із соціально-професійною ситуацією, конкретною реальною діяльністю, деякі

внутрішні, потенційні, приховані психологічні новоутворення (знання, уявлення, програми (алгоритми) дій, системи цінностей і відносини, які потім виявляються в компетентності людини [21, с. 9].

С. Шилов і В. Кальний у зміст поняття «компетенція» вкладають здатність, що ґрунтується на отриманих знаннях і досвіді, нахилах і цінностях, які той, хто навчається, отримує впродовж усього процесу навчання [40], а на думку А. Єгорова, компетенція є особистою власністю спеціаліста стосовно вирішення ним професійних завдань [9, с. 331]. В. Байденко вважає, що компетенція одночасно є:

– характеристикою здібностей особистості реалізовувати свої пізнання і досвід в успішній діяльності з високим ступенем саморегулювання, самооцінки, швидкої, гнучкої й адаптивної реакції на динаміку обставин і середовища;

– особливістю кваліфікації (ступенів, рівнів);

– відповідністю кваліфікаційним вимогам з урахуванням регіональних потреб і запитів на ринку праці;

– вміннями виконувати особливі види діяльності та робіт залежно від поставлених завдань чи проблемних ситуацій [3].

У своїх дослідженнях В. Байденко трактує компетенцію як здатність виконувати щось ефективно та продуктивно в певній конкретній галузі, вирішувати проблемні ситуації, приймати рішення [2, с. 51]. І. Галяміна вважає, що компетенція – це здатність і готовність застосовувати знання та уміння під час вирішення професійних завдань у різноманітних галузях: як у конкретній галузі знань, так і в галузях, слабо прив'язаних до конкретних об'єктів, тобто це – здатність і готовність проявляти гнучкість у мінливих умовах ринку праці [8, с. 7]. І. Пянковська зазначає, що компетенція – це взаємопов'язані особистісні якості професійної діяльності, спрямовані на ефективне виконання своїх обов'язків у практичних завданнях [28]. Цікавим є висновок О. Субетта, який узагальнює поняття «компетенція» до системного утворення особистості учня і виступає компонентом його якості [33]. І. Ельникова стверджує, що компетенція – поняття, що характеризує сферу професійної діяльності, з якою індивід є добре обізнаним [35]. Компетенція – це те, на отримання чого претендує людина в процесі отримання навчального досвіду, це коло питань, в яких вона добре обізнана, має знання і досвід, і є характеристикою місця, а не особистості, тобто параметр соціальної ролі людини. Освітня компетенція – це сукупність взаємопов'язаних смислових орієнтацій, знань, умінь, навичок і досвіду діяльності учня щодо певного кола об'єктів реальної дійсності, необхідних для здійснення особисто і соціально значущої продуктивної діяльності; готовність людини до мобілізації та застосування знань, умінь, зовнішніх ресурсів для ефективної діяльності в конкретній життєвій чи професійній ситуації [39].

А. Хуторський переконливо доводить у своїх працях, що компетенція передбачає сукупність взаємопов'язаних якостей особи (знань, умінь, способів діяльності та досвіду) і є відчуженою, наперед заданою соціальною вимогою (нормою) до освітньої підготовки учня, необхідної для його якісної продуктивної діяльності в певній сфері [40]. С. Бондар подає таке означення компетенції: «Компетенція – це здатність вирішувати проблеми, що забезпечується не лише володінням готовою інформацією, але й інтенсивною участю розуму, досвіду, творчих здібностей учнів». І далі наголошує, що «... компетенція – це здатність особистості діяти. Але жодна людина не діятиме, якщо вона може проявлятися лише в органічній єдності з цінностями людини, тобто в умовах глибокої особистої зацікавленості в цьому виді діяльності. Отже, цінності є основою будь-яких компетенцій» [4, с. 9].

Ю. Фролов і Д. Махотін визначають компетенцію як відкриту систему процедурних, ціннісно-смислових і декларативних знань, що містить взаємодіючі між собою компоненти (епістеміологічні – пов'язані з пізнанням, особистісні, соціальні), які активізуються (актуалізуються і збагачуються) в діяльності у міру виникнення реальних життєво важливих проблем, з якими стикається носій компетенції [37, с. 38].

Радою Європи було прийняте визначення п'яти ключових компетенцій, якими повинна володіти європейська молодь:

– політичні й соціальні компетенції;

– компетенції, пов'язані з життям в багатокультурному суспільстві;

– комунікативні компетенції, які є важливими для співпраці в соціумі;

– інформаційні компетенції, а також здатність учитися впродовж життя як основа безперервного навчання в контексті як особистого професійного, так і соціального життя [3]. Внаслідок короткого огляду поглядів на поняття «компетенція» можемо дати визначення компетенції як інтегрованого системного поняття, що є характеристикою особистості в плані реалізації завдань педагогічного процесу в реалізації особистості у професійній діяльності.

Спираючись на аналіз поняття «компетенція», можемо констатувати, що поняття «компетентність» (лат. *competens* – здібний) значно ширше і може трактуватися як володіння компетенцією; володіння знаннями, котрі дають змогу робити висновок про будь-що. Компетентна в певній галузі людина володіє певними знаннями та здібностями, котрі дають їй можливість обґрунтовано судити про цю галузь й ефективно діяти в цій галузі, здебільшого професійній.

П. Решетніков, розробляючи свою концептуальну модель професійно-особистісного розвитку фахівця, пропонує спиратися на такі теоретичні твердження:

– компетентною є людина, яка мобілізує усі знання, вміння та навички для вирішення нетипових або непередбачуваних завдань у процесі професійної діяльності;

– компетентність є позитивним результатом вирішення завдань у процесі професійної діяльності;
– компетентність не є абсолютною загальною категорією, оскільки особа може бути компетентною в конкретній сфері, проте бути не обізнаною в інших. Ми дотримуємось думки, що компетентність фахівця буде визначатися повнотою виконаних завдань у класичній тріаді «знань – умінь – навичок», що інтегровані і трансформовані в професійні знання та забезпечують якість і склад професійних знань. Компетентність людини – це її теоретичний, практичний, творчий потенціал, зумовлений мотиваційним фактором, а також уміння зосередити свої надбання на бажаний результат своєї діяльності або розширити свої можливості.

В енциклопедії освіти поняття компетентність трактується як коло питань, в яких людина добре розуміється, вміє аналізувати і застосовувати ці здатності у практичній діяльності, а компетентність у навчанні набуває молода людина не лише під час вивчення навчальної дисципліни чи групи дисциплін, але й за допомогою засобів неформальної освіти внаслідок впливу середовища [13, с. 408]. У тлумачних словниках термін «компетентність» визначається як поінформованість, обізнаність, авторитетність [7].

У «Словнику з педагогіки» Г. Коджаспірова компетентність визначається як «особисті можливості посадовця і його кваліфікація, що дає змогу брати участь в розробленні певного кола рішень або вирішувати питання самому завдяки наявності у нього певних знань, навичок; рівень освіченості особистості, який визначається ступенем оволодіння теоретичними інструментами пізнавальної та практичної діяльності» [20].

Е. Зеєр, А. Маркова, О. Овчарук та І. Родигіна розглядають компетентність як сукупність взаємопов'язаних компонентів (знання, уміння, досвід), що впроваджені в ефективну професійну та соціальну діяльність [14; 22].

Дж. Равен розглядає компетентність як існуючу властивість людини, що є результатом її освітнього процесу, окреслена високим рівнем умілості, самореалізації та саморозвитку. Цей дослідник визначає компетентність як особливе вміння, що забезпечує продуктивну діяльність у конкретній галузі, передбачає вузькопрофільні знання, особливого роду предметні навички, способи мислення і рівень усвідомленої відповідальності [29]. Р. Мільруд розглядає компетентність як особистісні надбання та потенціал, що залежний від компетенцій і служить для співіснування в суспільстві [23].

А. Хуторський компетентність визначає як сукупність особистісних якостей учня (ціннісно-сміслових орієнтацій, знань, умінь, навичок, здібностей), зумовлених досвідом його діяльності в певній соціально й особистісно значущій сфері, і як процес це – володіння учнем відповідною компетенцією, включаючи його особистісне ставлення до предмета діяльності як усталену якість особистості (сукупність якостей) учня і мінімальний досвід діяльності в цій сфері. Цей дослідник трактує поняття «компетентність» як володіння людиною відповідною компетенцією і яке характеризується її ставленням до цієї компетенції та її предметної діяльності. Також у своїх працях він визначає компетентність як сукупність набутих якостей і деяку обізнаність у галузі своєї діяльності, або компетентність передбачає мінімальний досвід застосування компетенцій [39, с. 61].

У Державному стандарті професійної освіти компетентність трактується як професійні знання, навички та досвід у спеціальності, відповідальне ставлення до своєї діяльності, прагнення особистості до самовдосконалення своїх знань і умінь для забезпечення якості своїх функціональних обов'язків [12, с. 96].

І. Зимня розглядає компетентність як багатоскладову систему, яка містить такі компоненти: мотиваційний (готовність до прояву компетентності); когнітивний (знання суті своїх компетентностей); поведінковий (бути компетентним у будь-яких стандартних і нестандартних ситуаціях); ціннісно-смісловий (усвідомлення змісту компетентності та рівня відповідності застосування); емоційно-вольовий (вміння регулювати власні поведінкові дії) [34].

І. Зимня трактує компетентність як комплекс компетенцій, необхідних для соціальної та професійної діяльності.

Аналізуючи дослідження зарубіжних педагогічних джерел поняття «компетентність», можемо зазначити, що зарубіжні вчені застосовують цю дефініцію для узагальнення таких індивідуальних якостей, як здатність відповідати індивідуальним і соціальним потребам. Відповідно до європейських стандартів, компетентність – це здатність професійно виконувати свої обов'язки чи роботу, фундаментальними компонентами якої є знання, вміння, навички, а наслідком взаємодії яких є певні досягнення.

У матеріалах Болонського процесу поняття компетентності застосовують для формулювання базових завдань вищої освіти, характеристики прогресивної дії від навчально-освітніх норм до соціально-професійного становлення особистості.

Ю. Татур у своїх працях зазначає, що «... компетентність фахівця з вищою освітою – це виявлені ним на практиці прагнення і здатність реалізувати свій потенціал (знання, вміння, досвід, особистісні якості і так далі) для успішної продуктивної діяльності в професійній і соціальній сфері, усвідомлюючи соціальну значущість і особистісну відповідальність за результати цієї діяльності, необхідність її постійного удосконалення» [16, с. 9].

Не можна не погодитися з Т. Байбарою та Н. Бібік, які трактують компетентність як володіння індивідом компетенцій, однак ні знання, ні вміння, ні досвід не є цілісною компетентністю [36, с. 26].

Проаналізовані вище тлумачення поняття компетентності дають підстави стверджувати, що компетентність – це здатність застосовувати знання, вміння та досвід у певному колі діяльності, яка формується в процесі цієї діяльності. Тож можемо зазначити, що компетентність – характеристика професійної діяльності,

яку трактуємо як здатність особи виконувати функціональні обов'язки на своїй посаді чи кваліфіковано виконувати свою роботу.

Останнім часом у дискусіях щодо змісту понять «компетенція» і «компетентність» з'явилося поняття «професійна компетентність». Міжнародний департамент стандартів навчання, досягнення та освіти (IBSTPI) у змісті професійної компетентності ототожнює «компетентність» із здатністю професійно виконувати особисто певні функції, спрямовані на досягнення певних кваліфікаційних стандартів [11].

Професійна компетентність розглядається вченими як професійне покликання чи професійний обов'язок, що сформований професійною освітою та соціальною роллю професії в суспільстві. Л. Анциферова, Ю. Варданян, Е. Зеєр і С. Іванова визначають професійну компетентність як сукупність знань, умінь і професійних навиків, як здатність постійно бути готовим до професійної діяльності на рівні визначених державою стандартів і відповідати вимогам суспільства, як здатність до постійного вдосконалення своїх професійних компетенцій [21; 1; 18].

А. Хуторський професійну компетентність розглядає як цілісність ключових, базових і фахових компетенцій. Ключовими вчений називає компетенції, які необхідні для будь-якої професійної діяльності, пов'язані з успіхом особистості. До базових зараховує ті компетенції, що відображають специфіку теоретичних надбань професійної діяльності. Фахові (спеціальні) компетенції відображають специфіку професійної діяльності особистості [40].

Базовими компонентами професійної компетентності, як зазначає Л. Карпова, є такі: мотиваційний (зацікавленість, мотив, ціль), який формує загальнокультурну, особистісно-орієнтовану та соціальну компетентності; предметно-практичний компонент, що містить методологічну, практично-діяльну, дидактико-методичну, спеціально-наукову, економіко-правову, екологічну, інформаційну, управлінську та комунікативну сфери; компонент саморегуляції, що формує психологічну компетентність та аутокомпетентність як адекватне уявлення про свої соціально-професійні характеристики [19].

Е. Зеєр основними компонентами професійної компетентності вважає соціально-правову компетентність, спеціальну компетентність, персональну компетентність та аутокомпетентність [21]. О. Олексюк розглядає професійну компетентність як володіння знаннями, уміннями, нормативами, необхідними для виконання професійних обов'язків, психологічними якостями, а також як реальну професійну діяльність відповідно до еталонів і норм [27, с. 13].

Н. Волкова у своїх працях ототожнює професійну компетентність із професіоналізмом, що формується на основі комплексних професійних знань, психолого-педагогічних, соціальних навичок і професійного досвіду [6, с. 418]. А. Маркова виділяє окремі значущі проблемні аспекти під час формування професійної компетентності: компетентність не завжди визначає рівень освіченості людини; компетентність формується соціально-психологічними якостями, що необхідні для самостійної та відповідальної професійної діяльності; підставою для визначення професійної компетентності є оцінка кінцевого результату діяльності [22].

Вчені Т. Браже та Н. Запрудський розглядають професійну компетентність як систему інтегрованих компонентів (знання, уміння, навички і так далі), що є платформою здійснення професійної діяльності. О. Лебедева слушно зазначає, що компетентність – це вміння діяти у невизначених ситуаціях, вміти працювати та навчатися в команді [22].

Відповідно до вчень Д. Дьюї, М. Мід, П. Сорокіна, В. Воллера, К. Юнга, професійна компетентність виступає інструментом співіснування, співпраці в соціумі, оскільки саме професійне становлення індивіда є запорукою зрілості, самозадоволення, самооцінки та власної значущості в суспільстві. Зарубіжні педагоги Д. Прістлі та Л. Томпсон висвітлюють професійну компетентність як інтегровану систему взаємодоповнюючих знань, високих моральних норм і професійного кодексу. Удосконалення професійної компетентності формується протягом усього періоду професійної діяльності, оскільки рівень розвитку самого суспільства досить швидко розвивається у напрямі європейського прогресу, а здатність мобілізуватися до швидкоплинних змін – це теж властивість професійної компетентності, яка реалізується впродовж усього життя.

Висновки. Отже, аналіз понять «компетенція», «компетентність» і «професійна компетентність» засвідчує, що нема єдиного підходу до їх трактування, проте є багато спільного у їх визначенні вченими. Узагальнюючи проаналізовані підходи, можемо зазначити, що компетенція – це коло питань, у яких людина добре обізнана, а компетентність – це інтегративна характеристика особистості, яка є результатом набуття компетенцій. Компетентність як результат засвоєння та опанування компетенціями має характер готовності до діяльності, а професійна компетентність – це якість, яка дає змогу людині ефективно здійснювати свою професійну діяльність і досягати високих результатів у професійній діяльності. Напрямо професійної діяльності формує різновид складників професійної компетентності та їхніх особливостей, які повинні відповідати запитам сучасного ринку праці, забезпечуючи конкурентоспроможність фахівця.

До подальших напрямів дослідження зараховуємо визначення і трактування понять «компетенція», «компетентність» і «професійна компетентність» для фахівців спеціальності будівництва та цивільної інженерії.

Використана література:

1. Анциферова Л. И. Развитие личности специалиста как субъекта своей профессиональной жизни / Л. И. Анциферова // Психологические исследования проблемы формирования личности профессионала: статьи / Под ред. В. А. Бодрова. – Москва: Ин-т психол. АН СССР, 1991. – С. 67–79.

2. Байденко В. И. Концептуальная модель государственных образовательных стандартов в компетентностном формате (дискуссионный вариант): материалы ко второму заседанию методологического семинара. – Москва: Издательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – 19 с. [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://www.rc.edu.ru/rc/bologna/works/baidenko_11_sod.pdf.
3. Болонский процесс: глоссарий / Под ред. В. И. Байденко, Н. А. Селезневой. – Москва: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2009. – 148 с.
4. Бондар С. П. Компетентність особистості інтегрований компонент навчальних досягнень учнів / С. П. Бондар // Біологія і хімія в школі. – 2003. – № 2. – С. 8–9.
5. Варданян Ю. В. Строение и развитие профессиональной компетентности специалиста с высшим образованием (на материале подготовки педагога и психолога): дисс. ... д-ра пед. наук: 13.00.08 / Ю. В. Варданян. – Москва, 1999. – 256 с.
6. Волкова Н. П. Педагогіка: посібник для студентів вищих навчальних закладів / Н. П. Волкова. – Київ: Видавничий центр «Академія», 2002. – 576 с.
7. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусол. – Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. – 1736 с.
8. Галямина И. Г. Проектирование государственных образовательных стандартов высшего образования нового поколения с использованием компетентностного подхода. Материалы к четвертому заседанию методологического семинара «Россия в Болонском процессе: проблемы, задачи, перспективы». – Москва: Издательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – 66 с. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.rc.edu.ru/rc/bologna/works>.
9. Глобализация образования: компетенции и системы кредитов / Авт. кол.: А. А. Егоров и др.; под общ. ред. Ю. Б. Рубина. – Москва: Маркет ДС Корпорейшн, 2005. – 490 с.
10. Гнатинин І. Л. Професійна компетентність сучасного фахівця: ключові фактори становлення професійної майстерності [Е-ресурс]. Режим доступу: <http://academy/ks/ua/konfer/ftricles/15//pdf>
11. Горобець С. А. Теоретичні засади проблеми формування професійної компетентності майбутнього фахівця-економіста / С. А. Горобець // Вісник Житомирського держ. ун-ту ім. І. Франка. – 2007. – Вип. 31. – С. 106–109.
12. Державні стандарти професійної освіти: теорія і методика: монографія / За ред. Н. Г. Ничкало. – Хмельницький: ТУП, 2002. – 334 с.
13. Енциклопедія освіти / Академія педагогічних наук України, гол. ред. В. Г. Кремень. – Київ: «Юрінком Інтер», 2008. – 1040 с.
14. Зеер Э. Ф. Модернизация профессионального образования компетентностной подход / Э. Ф. Зеер, А. М. Павлова, Э. Э. Сымалюк. – Москва: Московский психолого-социальный институт, 2005. – 216 с.
15. Зеер Э. Ф. Становление личностно ориентированного образования / Э.Ф. Зеер // Образование и наука: известия Урал. науч.-образоват. центра РАО. – 1999. – № 1. – С. 112–122.
16. Зимняя И. А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании / И. А. Зимняя // Труды методологического семинара «Россия в Болонском процессе: проблемы, задачи, перспективы». – Москва: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – 40 с.
17. Зязюн І. А. Філософія поступку і прогнозу освітньої системи // Педагогічна майстерність: проблеми, пошуки, перспективи: монографія / І. А. Зязюн. – Київ; Глухів: РВГДПУ, 2005. – С. 10–18.
18. Іванова С. В. Функціональний підхід до визначення професійної компетентності вчителя біології та організація її вдосконалення в закладі післядипломної освіти / С. В. Іванова // Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка. – 2008. – Вип. 42. – С. 106–110.
19. Карпова Л. Г. Формування професійної компетентності вчителя загальноосвітньої школи: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 – «Теорія і методика професійної освіти» / Лариса Георгіївна Карпова. – Харків, 2004. – 27 с.
20. Коджаспирова Г. М. Словарь по педагогике / Г.М. Коджаспирова, А. Ю. Коджаспиров. – Москва: ИКЦ «Март»; Ростов н/Д «Март», 2005. – 256 с.
21. Кузьмина Н. В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения. / Н. В. Кузьмина. – Москва: «Высшая школа», 1990. – 119 с.
22. Маркова А. К. Психология профессионализма / А. К. Маркова. – Москва: «Знание», 1996. – 308 с.
23. Мильруд Р. П. Компетентность в изучение языка / Р. П. Мильруд // Иностраный язык в школе. – 2004. – № 7.
24. Новий тлумачний словник з української мови: у 3 т. Т. 1: А–К / Укладачі: В. В. Яремко, О. М. Сліпущко. – Київ: вид-во «АКОНІТ», 2006. – 926 с.
25. Ожегов С. И. Словарь русского языка: 7000 слов / Под ред. Н. Ю. Шведовой. – 23-е изд., исправл. – Москва: «Русский язык», 1990. – 917 с.
26. Первутинский В. Г. Современные подходы к развитию профессиональной компетентности студентов: монография / В. Г. Первутинский. – Санкт-Петербург, 2002.
27. Професійна етика вчителя: час і вимоги / За ред. Б. М. Жебровського, Л. М. Ващенко. – Київ; Ірпінь, 2000. – 257 с.
28. Пянкоська І. В. «Компетенція» та «компетентність» як провідні поняття компетентнісного підходу / І. В. Пянкоська // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: «Психологія і педагогіка». – 2010. – № 15. – С. 202–211.
29. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация / Пер. с англ. – Москва: «Когито-Центр», 2002. – 396 с.
30. Реалізація досвіду компетентнісного підходу у вищій школі України: матеріали методологічного семінару. – Київ: «Педагогічна думка», 2009. – С. 349.
31. Сериков В. В. Личностный подход в образовании: концепция и технологии / В. В. Сериков. – Волгоград: «Перемена», 1994. – 152 с.
32. Советский энциклопедический словарь. – 3-е изд. – Москва: «Советская энциклопедия», 1984. – 1600 с.
33. Субетто А. И. Онтология и эпистемология компетентностного подхода, классификация и квалиметрия компетенций / А. И. Субетто. – Санкт-Петербург; Москва: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2006. – 726 с.
34. Татур Ю. Г. Компетентностный подход в описании результатов и проектировании стандартов высшего профессионального образования: мат-лы ко второму заседанию методологического семинара. – Москва, 2004. – С. 9.

35. Теоретичні і методичні засади моделювання фахової компетентності керівників закладів освіти: монографія / Г. В. Єльнікова, О. І. Зайченко, В. І. Маслов та ін.; за ред. Г. В. Єльнікової. – Київ; Чернівці: «Книги – XXI», 2010. – 460 с.
36. Формування ключових і предметних компетентностей молодих школярів у навчальному процесі: теоретичні аспекти: Дайджест1 / Укл. О. В. Онопрієнко. – Донецьк: «Каштан», 2011. – 98 с.
37. Фролов Ю. В., Махотин Д. А. Компетентностная модель как основа оценки качества подготовки специалистов / Ю. В. Фролов, Д. А. Махотин // Высшее образование сегодня. – 2004. – № 8. – С. 34–41.
38. Хомский Н. Синтаксические структуры / Н. Хомский // Новое в лингвистике. Москва, 1962. – Вып. 1.
39. Хуторской А. В. Ключевые компетентности как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования / А. В. Хуторской // Ученик в общеобразовательной школе. – Москва: ИОСО РАО, 2002. – С. 135–137.
40. Хуторской А. В. Ключевые компетенции: Технология конструирования / А. В. Хуторской // Народное образование. – 2003. – № 5. – С. 55–61.
41. Шышов С. Е., Кальней В. А. Школа: мониторинг качества образования. – Москва: «Педагогическое общество России», 2000. – 316 с.

References:

1. Antsyferova L. Y. Razvitye lychnosty spetsyalysta kak subyekta svoei professionalnoi zhyzny / L. Y. Antsyferova // Psikhologicheskoye issledovaniya problemi formirovaniya lychnosty professionala: staty / Pod red. V. A. Bodrova. – Moscow: Yn-t psikhol. AN SSSR, 1991. – S. 67–79.
2. Baidenko V. Y. Kontseptualnaia model gosudarstvennykh obrazovatelnykh standartov v kompetentnostnom formate (dyskussionnyi varyan): Materyaly ko vtoromu zasedaniyu metodolohicheskogo semynara. – Moscow: Yzdatelskiy tsentr problem kachestva podgotovki spetsyalystov, 2004. – 19 s. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupa: http://www.rc.edu.ru/rc/bologna/works/baidenko_11_sod.pdf.
3. Bolonskiy protses: glossary / Pod. red. V. Y. Baidenko, N. A. Seleznevoi. – Moscow: Ysledovatel'skiy tsentr problem kachestva podgotovki spetsyalystov, 2009. – 148 s.
4. Bondar S. Kompetentnost osobystosti intehrovanyi komponent navchalnykh dosiahnen uchniv / S. Bondar // Biolihiia i khimiia v shkoli. – 2003. – № 2. – S. 8–9.
5. Vardanian Yu. V. Stroenie y razvitye professionalnoi kompetentnosti spetsyalysta s vyschym obrazovaniem (na materyale podgotovki pedahoha y psikholoha): dys. ... d-ra ped. nauk: 13.00.08 / Yu V. Vardanian. – Moscow, 1999. – 256 s.
6. Volkova N. P. Pedahohika: posibnyk dlia studentiv vyshchykh navchalnykh zakladiv / N. P. Volkova. – Kyiv: Vydavnychiy tsentr «Akademiia», 2002. – 576 s.
7. Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy / Uklad. i holov. red. V. T. Busol. – Kyiv; Irpin: VTF «Perun», 2009. – 1736 s.
8. Haliamna Y. H. Proektyrovanye gosudarstvennykh obrazovatelnykh standartov vysheho obrazovaniya novoho pokoleniia s yzpolzovaniem kompetentnostnoho podkhoda / Y. H. Haliamna // Materyaly k chetvertomu zasedaniyu metodolohicheskogo semynara «Rossiia v Bolonskom protsesse: problemy, zadachy, perspektyvy». – Moscow: Yzdatelskiy tsentr problem kachestva podgotovki spetsyalystov, 2004. – 66 s. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupa: <http://www.rc.edu.ru/rc/bologna/works>.
9. Hlobalyzatsiia obrazovaniya: Kopetentsyy y systemy kredyitov / Avt. kol.: A. A. Ehorov y dr.; pod obshch. red. Yu. B. Rubyna. – Moscow: Market DS Korporeishn, 2005. – 490 s.
10. Hnatyshyn I. L. Profesiina kompetentnist suchasnogo fakhivtsia: kluchovi faktory stanovlenniia profesiinoi maisternosti [E-resurs]. Rezhym dostupu: <http://asademy/ks/ua/konfer/articles/15/pdf>.
11. Horobets S. A. Teoretychni zasady problemy formuvanniia profesiinoi kompetentnosti maibutnoho fakhivtsia-ekonomista / S. A. Horobets // Visnyk Zhytomyrskoho derzh. un-tu im. I. Franka. – 2007. – Vyp. 31. – S. 106–109.
12. Derzhavni standarty profesiinoi osvity: teoriiai metodyka: monohrafiia / Za red. N. H. Nychkalo. – Khmelnytskiy: TUP, 2002. – 334 s.
13. Entsyklopediia osvity / Akademiia pedahohichnyi nauk Ukrainy, holovnyi red. V. H. Kremen. – Kyiv: Yurinkom Inter, 2008. – 1040 s.
14. Zeier E. F. Modernyzatsiia profksyonalnoho obrazovaniya kompetentnostnoi podkhod / E. F. Zeier, A. M. Pavlova, E. E. Cymaliuk. – Moscow: Moskovskiy psikhologo-sotsyalnyi ynstitut, 2005. – 216 s.
15. Zeer E. F. Stanovlenye lychnostno oryentirovannoho obrazovaniya / E. F. Zeer // Obrazovanye y nauka: yzvestiia Ural. nauch.-obrazovat. tsentra RAO. – 1999. – № 1. – S. 112–122.
16. Zymniaia Y. A. Kliuchevie kompetentnosti kak rezul'tatyno-tselevaia osnova kompetentnostnoho podkhoda v obrazovaniy / Y. A. Zymniaia // Trudy metodolohicheskogo semynara «Rosyiia v Bolonskom protsesse: problem, zadachi, perspektyvy». – Moscow: Ysledovatel'skiy tsentr problem kachestva podgotovki spetsyalystov, 2004. – 40 s.
17. Ziazun I. A. Filosofiia postupku i prohnozu osvitnoi systemy // Pedahohichna maisternist: problemy, poshuky, perspektyvy: monohrafiia / I. A. Ziazun. – Kyiv; Hlukhiv: RVHDPU, 2005. – S. 10–18.
18. Ivanova S. V. Funktsionalnyi pidkhdid do vyznachenniia profesiinoi kompetentnosti vchytelia biolihiy ta orhanizatsiia yii vdoskonalenniia v zakladi pislidyplomnoi osvity / S. V. Ivanova // Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnogo universytetu im. I. Franka. – 2008. – Vyp. 42. – S. 106–110.
19. Karpova L. H. Formuvanniia profesiinoi kompetentnosti vchytelia zahalnoosvitnoi shkoly: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04 – «Teoriia i metodyka profesiinoi osvity» / Larysa Heorhiivna Karpova. – Kharkiv, 2004. – 27 s.
20. Kodzhaspyrova H. M. Slovar po pedahohyke / H. M. Kodzhaspyrova, A. Yu. Kodzhaspyrov. – Moscow: YKTs «Mart»; Rostov n/D «Mart», 2005. – 256 s.
21. Kuzmyna N. V. Profesyionalizm lychnosty prepodavatelia y mastera proyzvodstvennoho obucheniya / N. V. Kuzmyna. – Moscow: «Vyschaia shkola», 1990. – 119 s.
22. Markova A. K. Psikhologhiia profesyionalizma / A. K. Markova. – Moscow: «Znanye», 1996. – 308 s.
23. Mylrud R. P. Kompetentnost v yzuchenye yazyka / R. P. Mylrud // Ynostranni yazyk v shkole. – 2004. – № 7.
24. Novyi tlumachnyi slovnyk z ukrainskoi movy: u 3 t. T. 1: A–K / Ukladachi: V. V. Yaremko, O. M. Slipushko. – Kyiv: Vyd-vo «AKONIT», 2006. – 926 s.
25. Ozhehov S. Y. Slovar russkoho yazyka: 7000 slov / Pod red. N. Iu. Shvedovoi. – 23-e yzd., yspravl. – Moscow: «Russkiy yazyk», 1990. – 917 s.

26. Pervutynskiy V. H. Sovremennye podkhody k razvitiyu professyonalnoi kompetentnosti studentov: monohrafiya / V. H. Pervutynskiy. – Saint Peterburg, 2002.
27. Profesiina etyka vchytelia: chas i vymohy / Za red. B. M. Zhebrovskoho, L. M. Vashchenko. – Kyiv; Irpin, 2000. – 257 s.
28. Piankovska I. V. «Kompetentsiia» ta «kompetentnist» yak providni poniattia kompetentnisnogo pidkhodu / I. V. Piankovska // Naukovi zapysky Natsionalnogo universytetu «Ostrozka akademiia». – Seriya: Psykholohiia i pedahohika. – 2010. – № 15. – S. 202–211.
29. Raven Dzh. Kompetentnost v sovremennom obshchestve: vyavlenye, razvitye y realizatsiia / Per. s anhl. – Moscow: «Kohyto-Tsentr», 2002. – 396 s.
30. Realizatsiia dosvidu kompetentnisnogo pidkhodu u vyshchii shkoli Ukrainy: materialy metodolohichnogo seminaru. – Kyiv: «Pedahohichna dumka», 2009. S. 349.
31. Serykov V. V. Lychnostnyi podhod v obrazovanny: kontseptsyia y tekhnolohyy / V. V. Serykov. – Volhohrad: «Peremena», 1994. – 152 s.
32. Sovetskiy entsyklopedycheskiy slovar. – 3-e yzd. – Moscow: «Sovetskaia entsyklopediya», 1984. – 1600 s.
33. Subetto A. Y. Ontolohiia y epistemolohiia kompetentnostnogo podkhoda, klassyfykatsiia y kvalymytriia kompetentsyi / A. Y. Subetto. – Saint Petersburg; Moscow: Yssledovat. tsentr problem kachestva podgotovky spetsyalystov, 2006. – 726 s.
34. Tatur Yu. H. Kompetentnostnoi podkhod v opysanyy rezultatov y proektyrovanyy standartov vysheho professyonalnogo obrazovaniia: Mat-ly ko vtoromuzasedaniyu metodolohycheskoho semynara. – Moscow, 2004. – S. 9.
35. Teoretychni i metodychni zasady modeliuvaniia fakhovoi kompetentnosti kerivnykiv zakladiv osvity: monohrafiia / H. V. Yelnykova, O. I. Zaichenko, V. I. Maslov ta in.; za red. H. V. Yelnykovoii. – Kyiv; Chernivtsi: «Knyhy – XXI», 2010. – 460 s.
36. Formuvanniia kliuchovykh i predmetnykh kompetentnostei molodykh shkoliariv u navchalnomu protsesi: teoretychni aspekty: Daidzhest 1 / Ukl. O. V. Onopriienko. – Donetsk: «Kashtan», 2011. – 98 s.
37. Frolov Yu. V., Makhotyn D. A. Kompetentnostnaia model kak osnova otsenky kachestva podgotovky spetsyalystov / Yu. V. Frolov, D. A. Makhotyn // Vyshee obrazovanye sehodnia. – 2004. – № 8. – S. 34–41.
38. Khomskiy N. Syntaksycheskiye struktury / N. Khomskiy // Novoe v lynchvystyky. – Vyp. 1. – Moscow, 1962.
39. Khutorskoi A. V. Kliucheveye kompetentnosti kak komponent lychnostno-oryentovanoi paradyhmy obrazovaniia / A. V. Khutorskoi // Uchenyk v obshcheobrazovatelnoi shkole. – Moscow: YOSO RAO, 2002. – S. 135–137.
40. Khutorskoi A. V. Kliucheveye kompetentsyy: Tekhnolohiia konstruyrovaniia / A. V. Khutorskoi // Narodnoe obrazovanye. – 2003. – № 5. – S. 55–61.
41. Shyshov S. E., Kalnei V. A. Shkola: monitorynh kachestva obrazovaniia. – Moscow: «Pedahohycheskoe obshchestvo Rosyy», 2000. – 316 s.

Дольникова Л. В., Наконечная М. В. Теоретико-методологический анализ понятий «компетенция», «компетентность» и «профессиональная компетентность»

В статье проанализированы и обоснованы теоретические подходы к определению понятий «компетенция», «компетентность» и «профессиональная компетентность», рассмотрены их содержание, суть и взаимосвязь. Освещены взгляды и трактовки этих понятий украинскими и зарубежными учеными. Обобщены и уточнены содержание и сущность понятий «компетенция», «компетентность» и «профессиональная компетентность», определены их структурные компоненты.

В исследованных научно-педагогических источниках однозначная трактовка учеными данных понятий отсутствует, однако проанализирована их связь.

Компетенцию освещено как знания, опыт и навыки; компетентность – как владение компетенциями в конкретной отрасли; профессиональную компетентность – как установленный и сложившийся уровень профессионализма специалиста в его профессиональной деятельности. В статье рассмотрены ключевые компетенции, принятые как обязательные Советом Европы на основе концепции профессионально-личностного развития специалиста.

Ключевые слова: компетенция, компетентность, профессиональная компетентность, знания, умения, опыт, социальная и профессиональная деятельность.

Dolnikova L. V., Nakonechnaya M. V. Theoretical and methodological analysis of the concepts «competence», «competency» and «professional competency»

The article analyzes and substantiates the theoretical approaches to the definition of the concept of «competence», «competency» and «professional competency» and their content, essence and interconnection are considered. The views and interpretation of these concepts by Ukrainian and foreign scholars are highlighted. The content and essence of the concepts of «competence», «competency» and «professional competency» are generalized and specified, their structural components are determined.

In the investigated scientific and pedagogical sources there is no definite interpretation of these concepts by scientists, but their connection is analyzed.

Competence is described as knowledge, experience and skills, competency – as a competence in a particular field, professional competency as established and formed level of professionalism of a specialist in his professional activities. The article considers the key competencies that are accepted as binding by the Council of Europe on the basis of the concept of professional and personal development of a specialist.

Key words: competence, competency, professional competency, knowledge, skills, experience, social and professional activities.